

↳ Németh Ákos

A színház vidéken

II. A helyek

a művészeti titkárság

Az élet főutcája. Az íróasztalokon szerteszét színészek lógázzák a lábukat harsány vidámságban és udvarolnak, a titkárnőknek kicsit, a művészeti titkárnak nagyon. Félnék tőle. A művészeti titkár mindig nő, mindig középkorú, álmában oroszánokat ugrat tüzes karikán, nappal rezzenetlen arccal végzi ki a próbálkozót, aki az aznapi előadásra nyolckor érkezne szíve szerint, hisz úgyis a második felvonásban lép színre mint vidéki nagybácsi, és a harmadikban mint postakocsis, aki a másnapi próbatábláról töröltetné magát, hisz a szerepe néma, és csak álldogál, és akinek csak a szíve fáj, és az élete keserű, mert színpadmester, karmester, tárvezető vagy főrendező, ezért telefonál. A színpadmester és színész, rendező és kórista, titkárságilag elutasítottán felhördül, a telefont lecsapja, és személyesen érkezik, ám a művészeti titkárt élőben megpillantván harci kedve alábbhagy, othelloi dühe gyermeki alázatba, érces basszusa kusza motyogásba fordul, az érkezésében berúgott ajtót szégyenlősen megsimítva kifelé téblábol, döngő lépte távoztában törpejárásra vált, ő maga alakjában megfakul, zsugorodik, végül ott helyben a semmibe enyészik.

Másnap bonbonnal érkeznek, az asztalra ül, vicceket mesél, és mindenkinek udvarol, a titkárnőknek kicsit, a művészeti titkárnak nagyon.

A művészeti titkár sehova nem megy, ellenben hozzá mindenki jön. Irodájában naponta jelentkezik személyes számadásra maga az élet. A falon plakátok, csak látszólag összevisza, az asztalon feltétlenül művirág és néhány félhalott valódi, sok kaktusz és hamutartó egymással üde kollázt alkot, egy hamutartóban Micimackó ül, szomorúan, mert ő kulcstartó, de kulcsok már nincsenek rajta, és mert hamutartóban ül, mindenütt telefonszámok, a mentőké a legnagyobb betűkkel, ezt használják is, bár nem minden haldoklónak jár e luxus, a sorsokat a beosztott titkárnők kérdő tekintetere a művészeti titkár intése dönti el, az intés mindig ingerült, de olykor megengedő, olykor tiltó. A nem mentőztetett haldokló színészek és statiszták borongva gyógyulnak a büfében.

Ezt lásd alább.

a színészbüfé

Kultikus hely. Nagyjából minden történet itt ér véget. Képtelenség ide úgy betérni, hogy már ne legyen itt pár lézengő, akikkel különben sose állnánk szóba, és különben ők se velünk. Kötelező tartozékai: régi színházplakátok brutálisan ízléstelen keretben, próbatábla, rosszabb helyen (minden hely rosszabb) a színész csak innen értesül a következő szerepéről, vagy annak törlesztéséről, a tábla körül okos büfés a zaklatott művészeknek tág helyet és gyér számban törékeny holmit biztosít, a pult fölött fakeretben poros poharak lógnak szomorúan, bevetésre várva, céltábla dartsnyilak számára, közepére egy vezető kritikus portréja ragasztva, mit sok nyíl lyuggatott pókháló finomságúvá, merészebb helyeken az igazgatóé lóg ugyanitt.

Belső mellékként használt telefon, mely esténként sűrűn cseng, ideges férjek és feleségek keresnek elbitangolt hozzátarto-

zókat, a keresés különben mindig eredménytelen, a büfés szilárd hangon nyugtat minden nyugtalant, hogy az illető itt nem lehet fel, ma nem járt erre, de tegnap se volt, sőt, üzente, hogy rá itt holnap se számítsanak, az információ belső világát, gazdag színeit ugyan megfakítja, hogy a válaszadó előtte sose néz körbe, bár a válasz előtt egy körbenézéssnyi időt gazdaságosan kihasznál, és poharat törölget. De hát ki vágya igazságra, ha a szívében mélyen nyugalmat, csendet és belső békét remél, megértő hallgatást, és vállat, melyen elsírhatja zaklatott panaszát?

Éjfél után bármely asztalnál csodák születnek, a világ megváltozik, számos Kossuth-díjat osztanak, néhányat visszavonnak, a pultra egy sor titkos zseni könyököl, örök barátságok szövődnek, könnyű áztatja a vörös műbőr bárt, s mivel a művészet közismerten szenvedéssel, rögzös utakon jár, a büfés szelíden kéri, akinek a gyomra háborog, fáradjon a mellékhelyiségbe, ahol a fal szilárd, tapintásra kellemes, belekapaszkodni jó, és lelki bajokra jó hatású, ha izzó homlokunkat a hűs csempének támasztva elvonultan, csak úgy magunknak gyűlölködünk.

a színpad

Minden növendék azt tanulja meg először, mit nem szabad rajta. Hogy mire való igazán, az csak később jön, ha jön valaha egyáltalán. Így hát nem szabad enni, inni, dohányozni, privátnak lenni, értsd, munkán kívül sem, csak azt szabad viszont, amit lentről mondanak. Szent hely. A színpad attól színpad, hogy nézik, az átlényegülés abban a pillanatban történik meg, ahogy ide valaki belép, és nézve lesz. A fellépés a tappsal záródik, jó esetben a betanult koreográfiát, ahogy a színészek erre megjelennek, tapsrendnek hívják. Az nem jó, ha az előadás zárójelenetébe a rendező minden szereplőt belerendez. „És az lesz a tapsrend, hogy egyszerre kijöttök előre és meghajoltok.” Ha darab megbukik, rossz azt látni a meghajlásból felegyenesedve, hogy a közönség némán feláll, és taps nélkül távozik. Jobb ezt a takarásból nézni. Vigyázni kell, ha tapsra játszunk.

a takarás

A deszka onnantól nem színpad, ahol takarja valami, függöny, díszletelem, de legalább a sűgő, akit helyhiányból ültetnek ide, nos, ez a takarás. A privátszféra zajlik itt, gyorsöltözéstől a gyors vakarózáson át a gyors izzadságtörletig, fiatal kollégák fiatal kolléganőket inzultálnak, a veteránok, akik ilyen bohóságokon már túljutottak, és otthon amúgy is három kamasz pimaszkodik velük, és az efféle inzultust bölcsen messze kerülnek, rezignáltan zsuagáznak, az idegesebbje, mint tibeti az imamalom mellett, halkan szöveget mormol, és egyáltalán, egy csomó ember álldogál, akik csak később lépnek színpadra, vagy most azonnal, vagy ezt nem tudják, ezért itt vannak kéznél, és rutinosan csak akkor kezdenek kámforra válni, ha a színre lépés már valóban közel, meg egy sor, aki sose lép színpadra, csak ha baj van vagy jubileumi előadás, az ügyelő, a kellékes, néhány gyakornok, és még egy sor szájtáti, akiről senki se tudja, kicsoda, és mindenki útban van mindenkinek.

A színész itt ébred rá, hogy a szerepét, ahogy van, elfelejtette, de az első sort, amit mindjárt mondania kell, mindenképpen, bár az ügyelőnek felajánlja, hogy a *Csárdáskirálynő*ből valamit énekelne, ma úgyis mindegy, ma nem nézi a rendező. Rutinos színész azt is örömmel elfelejti, hogy aznap egyáltalán mit játszanak, háttal az ügyelőnek áll, hogy kellő pillanatban be lehessen lökni a színpadra, ez mint afféle művészeti katapult működik, haszna, hogy nem kell végszavat tanulni. Boldog színpadra suhanása közben így faggatja az elgyötört ügyelőt: „Mit mondok?” „Leszarom, mondj, amit akarsz”, így amaz, és eljőve érzi az időt egy csendes zsarolásra, megkérdi még, „Megadod az ezresem?”. „Le vagytok ti szarva”, feleli drámaian, ámbár suttogva a színész, s míg mindenkit óva int, hogy a kártyáihoz nyúljon, melyet figurával lefelé gondosan az ügyelőpultra rak, a színpadra lép.

Nagyot és tapsosat énekel, a hangja a karzatiság szárnyal.

Valamit a *Csárdáskirálynő*ből.

a fodrásztár

Egyértelműen a legfontosabb hely a színházművészetben, erről egy sor fantáziátlan igazgató mit se sejt. A legfontosabb információk cserélnek itt gazdát, szerződötetés, hogyan, miként, mennyiért, reklám-, filmes és egyéb mellékmunkák, a szerelmi élet fontos hírei. Tanulságos epizód, ha új arc lép a terembe, vagy valaki éppen távozik, ilyenkor a beszélgetés váratlan, vagy nagyon is várható kanyarokat vesz, olykor hirtelen csend is beáll, de merthogy a fodrásztár nem tűri a csendet, hamar más szereplők kerülnek górcső alá.

A polcokon parókák bevetésre várva, a rizsporos rokokótól a neonkék kortárs hajművészetig, alattuk csinos fejcskék várnak a sorukra, míg a fodrász nő a kollégánőt fésüli. A fodrász nő hallgat többnyire.

A jó fodrászat gyóntatófülke, szentély, pszichiátria, és kisdédóvó (valóban az, mindig láb alatt van egy-két gyerek, senki nem tudja, melyik kié, és estére mind olyan felismerhetetlenül piszkos, hogy a színésznő anyák, miután lejátszottak, és az ügyelőtől kisírták, hogy a tapsrendben már ne kelljen megjelenni, fáradtan és hosszan válogatnak a gyerekek között, hazafelé indulva, és igyekeznek a tisztábbakra összpontosítani.

Aki legtovább büfézik, annak a legpiszkosabb gyerek marad.

a dramaturgia

Feltétlenül egy reménytelen poros lyuk a hátsó traktusban, valahol a padlásfeljáró és a kazán között. A folyosón több reményvesztett helyi költő ácsorog, vágyakozó pillantásokat vetve a bekeretezett színházi plakátokra a falon. Kabátjukról eső csepeg, cipőjük sáros, bár kint hetek óta ragyog a napsütés.

Odabenn egy dúlt arcú dramaturg (mindenképpen nő, mindig feketében jár, Csehov Másájának receptje szerint) az olvasópróbára klasszikusokból biztos kézzel készít új példányokat. Az a jó a színdarabban (ennek mindig megörül), hogy szöveg

van benne, azzal mindenfélét lehet kezdeni, ki lehet húzni például, részleteiben, de bátrabb dramaturg, aki dicséretesen nem vacakol, és nem barátja annak, hogy elaprózzuk a dolgokat, az egészel ezt teszi. Ha időközben elgyávul egy kicsit, akkor csak a lapokat keveri össze, megfontoltabb helyeken tudományos módszereket dolgoztak ki erre, például feldobják a példányt a mennyezetre, és az íróasztalra hulló lapokból lesz a példány, a többit majd felszedi a takarítónő. Ha semmi nem jut eszébe, legalábbis lóugrás szerint újrairja az oldalszámokat, csinosan, kék tintával, ebből nagyon modern dolgok szoktak születni, és ezzel mindenki boldog, a szerző is örül, mert átlátja végre, mi is volt a darabjában eddig ennyire poros és sekélyes, meg meg is van mondva neki, hogy most örülni kell.

Hasonlóan jó dolog a cím is. Ezt át lehet írni, rokon értelmű szóra cserélni, értelmetlen szóra cserélni, vagy kiradírozni az egészet, ahogy van, vagy szelíden csak új értelmet adni neki, oly módon mondjuk, hogy vesszük csak a magánhangzókat belőle, amikkel az volt a baj eddig, hogy más betűk is voltak a közelben.

A cím végére feltétlenül ír egy számsort, mondjuk a cipőméretét, vagy a színház lépcsőinek számát, úgyis megfejtik majd a kritikusok, és örülnek, hogy már a címben is ilyen sok a filozófia. Angol szavakat kell persze keverni a címbe, ezt mindenki tudja (e célból tartja okos rendező a dramaturgot, végül is ne mindennel neki kelljen vesződnie, meg aztán az ő feje se káptalan), de legalábbis a végére írni, hogy *-story*.

Innen már látszik, hogy ez egy színdarab, és ezzel dolgozva volt.

a festőtár

A szakszervezet fészkel itt, és ugrásra készen lapul a sarokban a forradalom, a helyi érdekvédelem karmestere mindig a festőtár főnöke, néha az asztalosműhelyé, talán a díszletraktaré, de a szabóságé például sosem. De például a fodrászoknak meg nem kell érdekvédelem, nem és nem.

A műhelyek a mesevilág ipari kulisszagyarai, a festőtárban zöld hengereket festenek a *Bűvös vadász*hoz, a zöld hengerek – az erdő, ezt mindenki tudja. Ezüst kályhalakkal fűjják le a karácsonyfát a *Diótörő*höz, ezt szaladják körbe a táncosok a karácsonyi matiné-előadáson, idősebb táncosok már nem szaladják körbe, csak elszaladnak odáig, megmutatván ily módon művészetük határait.

A tárvezető él-hal a díszletért, az előadásban a színész zavaró tényező, mely csapatának munkáját kitakarja.

Ha a díszlet sérül, igen dühös, új színész könnyen keríthető, de új díszlet aligha, nem kell ezen ugrálni, tessék a széken üldögelni, nem hintázni rajta, a rendező, aki a színésztől illet kér, adja vissza a diplomáját, Shakespeare se jó, mert a csaták bajjal járnak, a sok futkározástól a díszlet kopik, aki verekedést akar látni, járjon a kocsmába. Ott aztán össze lehet törni a díszletet, ha tetszik.

az öltöző

Hát persze, hogy sokféle van, ám a jellemző a börtöncellai kivitel, ablaktalan alagsorban, vibráló neonsövekekkel, az izzadó falakon csupaszs csövek, bennük ismeretlen folyadékok ismeretlen helyekre folynak bugyogva, rejtélyes cirkulációban. „Meglátod, egyszer felrobbanunk”, mondja kedélyesen az öltöző egyik lakója, és fogadást ajánl, a „hogyan, mikor, mennyire robbanunk fel” témakörben.

Jókedvűen eldiskurálnak a temetésről, ki lesz ott majd, ki mit mond, lesz-e laudáció, nekrológ, ha lesz, ki mondja majd. Ezt megszavazzák, egy-egy arányban.

Merthogy az öltöző kétszemélyes, többnyire. Két tükör, két sminkasztalka, két szék, két hamutartó, fehér falak. Egy szemetes, egy hangszóró a falon, egy szekrény, benne ezeréves, molyrágta kacatok, egércsalád, háborítatlan édeni környezetben. Megsárgult újságok, főleg rejtvény, félig kitöltve, a valahai megfejtő a „Szovjet-Kazahsztán fővárosa, hét betű”-nél ért zátonyra végképp, egy-két színikritikus újságból kivett portéja, Hitler-bajusszal csinosan utánaigazítva.

Nem illenek össze ők ketten, bár egy nemzedék. Az egyik egészségtelenül eszik, a másik sehogy, csak a próbán tanul a jó színész, állítja az egyik, a másik aludni is a példánnyal jár, már egymás szagát se állják, zsémbelnek, mint egy rossz öreg pár, a két öreg színész, aki együtt öltözik. Sokat dühöngenek, bármely témában, örömmel, és kifinomult technikával. Szeretnek dühöngeni, a másik nekibőszült szólójának mintegy fölébe növe, „az mind semmi”, ez hallatszik, ha elmész az ajtó előtt.

Ne tedd.

Vitájukba azonnal bevonnak, foglalj állást, bor vagy sör, szieszta vagy kocogás, végtelen özvegység vagy sokadik házasság, tessék.

A falon hangszóró örökké bekapcsolt üzemmódban, az előadás után a díszítők a díszletet bontják, ez hallatszik belőle, a rádió is szól, de beszélnek ők is, az öltöző lakói, a színész akkor hallgat csak, ha egyedül van, de igyekszik nem egyedül lenni sose. Ha két színész vetkőzik együtt, az egyik feltétlenül vicceket mesél, a másik sose nevet. Más-más pártok vak hívei, a lumbágós nem hallgatja szívesen a diétás receptet, a gyomor bajost unatja a gyógyfürdői emlék.

A szomszéd öltözőbe járnak, hogy a másikat szidják („Nem bírom, nem bírom, vén hülye!”), jó hangosan, hogy odaát is hallani lehessen.

Ahogy az egyik mégis elszerződik innen, ebből az öltözőből, általában már egyenest a temetőbe, az üres helyre feszengő fiatal kolléga érkezik, frissdiplomás, szorongva nézi a szófukar öreg medvét, akivel együtt öltözik, aki rá se néz, ő maga pedig olyan gyorsan öltözik, ahogy csak erre képes. Sose beszélnek, a politika szóba se jön, az öreg, akinek prosztata-, és más altesti gondjai vannak, csak annyit mond rá, ha kérdik, milyen az új öltözőtárs, „Ennek nincs is veséje”. Hát nem beszélnek.

Hallgatják, hogy bontják a díszletet.

